

Врабошѐна
Ромка

Независна Ромка

информативен водич за помош при врабошување

Издание на: ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување
Скопје 2019

Автор: Ива Апостолска

Графичко уредување: Григор Унковски

Печати: СКРИН ПРИНТ ДОО

Тираж: 300

 KVINNA
KVINNA

A Member Association of

 IPPF International
Planned Parenthood
Federation
European Network

Зошто е потребна оваа брошура?

Иако се една од поголемите етнички групи во државата, Ромите секојдневно се соочуваат со огромни предизвици кои особено се однесуваат на ограничен пристап до образование, вработување, здравствена заштита, домување, како и немањето лични документи. Ова јасно покажува дека Ромите во Северна Македонија се најмаргинализираната етничка група која живее во екстремна социјална исклученост. Најголемата причина за ова е нивната долгорочна невработеност, која е најприсутна меѓу жените. Ромките живеат во исклучително лоши социо-економски услови што е спротивно на сите принципи и вредности на нашето општество.

Оваа брошура е наменета за тебе и треба да ти послужи како информативен водич за можностите и мерките за вработување и да ти понуди поддршка на патот до полесно вработување, социјално вклучување, обезбедување иднина и независност.

Каде се Ромките на пазарот на трудот?

Пред да продолжиш да читаш, одговори на следново прашање. Дали си пријавена во Бирото?

- ◆ Доколку одговорот е **ДА**, продолжи да читаш на страница 6 и 7. Таму ќе најдеш информации како да дојдеш полесно до вработување.
- ◆ Доколку одговорот е **НЕ**, тогаш јави се во својата општина и побарај помош за пријавување во Бирото, чие вистинско име е всушност Агенција за вработување на Република Северна Македонија или скратено - АВРСМ.

Точна информација за вкупниот број на невработени Ромки не постои. Вкупниот број е далеку поголем бидејќи официјалниот број на регистрирани невработени Ромки во Агенцијата за вработување е многу помал од вистинскиот број, односно, од бројот на нерегистрирани невработени Ромки. Ромките како граѓанки се соочуваат со многу поголема невработеност за разлика од онаа кај неромското население. Загрижува фактот што состојбата со вработеноста на Ромките останува непроменета (или е незначително подобрена) и покрај сите напори и средства што се вложени за подобрување на нивната положба, и од страна на Владата, меѓународната заедница, но и невладиниот сектор во Република Северна Македонија. И покрај позитивната клима, усвоените политики, стратегии, оперативни и акциски планови за вработување, обесправеноста на Ромките на пазарот на трудот се покажува како во бројот така и во квалитетот на вработувањето што им е достапно и се одразува во целосната слика на нивната социјална исклученост.

Оваа состојба укажува на тоа дека е потребно осмислување на нов, поинаков и сериозен систематски пристап за вклучување на Ромките на пазарот на трудот и нивно економско јакнење. Една од најјургентните потреби за остварување на основните човекови права на Ромките е постигнување на нивната економска независност. Затоа, нужно е да се издигне прашањето за вработување на Ромките на повисоко ниво на приоритети во националните политики. Потребно е креирање ефективни мерки, како и подобрување на локалните политики и мерки за вработување Ромки, поголеми приходи, достојни и одржливи вработувања.

Кои се предизвиците со кои Ромките се соочуваат при вработување?

Ако ти се случила некоја од следниве ситуации:

- ◆ сакаш да работиш, но не знаеш каде и кому да се обратиш,
- ◆ не си пријавена во Агенцијата за вработување,
- ◆ во Агенцијата за вработување не ти даваат информации за сè што те интересира,
- ◆ имаш работа, но не си пријавена,
- ◆ сакаш да работиш, но немаш диплома,
- ◆ сакаш да работиш, но нема кој да ти ги чува децата,
- ◆ имаш работа, но шефот не те плаќа редовно,
- ◆ не можеш да најдеш работа бидејќи си Ромка,

тогаш одговор за сите овие предизвици прочитај на страниците бр. 4, 6, 7, 8, и 9.

Институционални пречки

- ◆ Недостаток од Ромски информативен центар во Скопје, особено во општина Шуто Оризари;
- ◆ Недостаток од лица за контакт во општините кои би биле на располагање на граѓаните за споделување на информации во однос на тековни мерки и услуги за вработување;
- ◆ Недоволен пристап до информации – незнаење за мерките и услугите за вработување; недостаток на јавно информирање;
- ◆ Недостаток на локални акциски планови за вработување Ромки од страна на општините;
- ◆ Неформализирани работни ангажмани;
- ◆ Институционална недоверба.

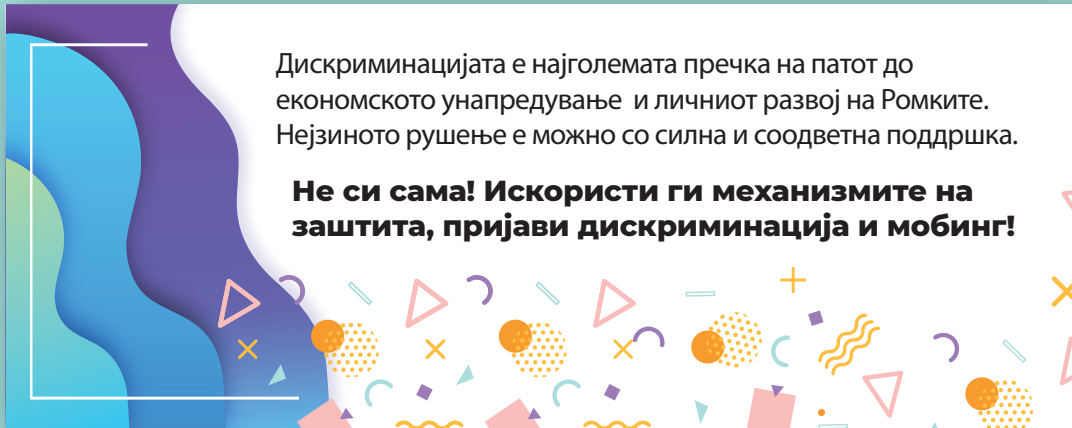
Образование и можности

Ромките се со низок степен на образование, а со тоа и ограничени можности за вработување. Неверојатно висок процент од 94% од регистрираните невработени Ромки на национално ниво се без образование или само со основно образование. Тука се лоцира и најголемата слабост, а воедно и клучниот фактор за нивен напредок, а тоа е нивната вработливост, односно немањето соодветни квалификации, знаења, професионални и социјални вештини за целосна работна интеграција. Затоа, паралелно со мерките за вработување, неопходно е да постои и силен функционален систем на мерки за вработливост, доедукација, (до)квалификација или преквалификација. Ова вклучува и признавање на неформалното образование и стекнатите вештини во овој контекст. Самите Ромки сметаат дека не можат да се вработат бидејќи немаат завршено соодветно образование, а доколку најдат работа или се пријават за обука нема да можат да ја задржат/завршат.

Дискриминација

Ромките се честа мета на дискриминација и предрасуди при вработување, која се случува и од страна на работодавачите и клиентите, и е најчесто врз основа на етничка припадност. Тоа сериозно ги ограничува можностите за нивно вклучување на пазарот на трудот. Потребно е подигање на свесноста кај граѓаните и рушење на стереотипите врзани за ромската популација. Истовремено, потребно е поттикнување на ромското население да пријавува дискриминација и мобинг и да ги користи механизмите на заштита. Обесправеноста на Ромките при вработување се покажува како во квантитетот така и во квалитетот на вработувањето што им е достапно. Ова најјасно се гледа во условите на вработување и кршењето на работничките права, односно во т.н. ранливо вработување кое се карактеризира со мала заработувачка, ниска продуктивност и тешки услови за работа. Тие се дискриминирани врз основа на плата, се врши злоупотреба на работнички права и експлоатација на трудот. Исто така, дискриминација се јавува и врз основа на професии и форма на вработување, односно неформалното вработување кое е најзастапено меѓу Ромките.

Дискриминација, мобинг и повреда на правата се пријавува на следните контакти:

- ◆ Комисија за заштита и спречување на дискриминација
Адреса: Кеј „Димитар Влахов“ б.б. Зграда на МРТВ - 20 кат / телефон: 023232 242 / е-пошта: contact@kzd.mk
- ◆ „Пријави дискриминација на работно место“ <http://prijavidiskriminacija.mk/>
- ◆ Хелсиншки комитет за човекови права (пријава на дискриминација и бесплатна правна помош): 0800 44 222
- ◆ Канцеларија на Народен правобранител: 02 3129 335, е-пошта: contact@ombudsman.mk

Желбата на Ромката во општеството е да биде активна, образована и независна жена.

Тоа не е привилегија, туку основно човеково право и потреба. Независна и вработена Ромка е основа за силно семејство и заедница!

Социо-културолошки фактори

Улогата на Ромката во домот, семејството и традиционалните норми и вредности се уште еден голем предизвик со кој се соочуваат Ромките во процесот на барање и наоѓање работа. Ова силно влијае на нивната активност и претставува пречка за нивното образование и вработување.

Бараш работа? Ти треба мотивација, обука, пракса, советување? Информирај се и регистрирај се во Агенцијата за вработување уште денес! Така добиваш пристап до мерките и услугите кои ќе ти помогнат при вработувањето.

**Искористи го твоето право,
обезбеди си иднина!**

Каква помош при вработување можат да искористат Ромките?

Истражувањата покажуваат дека Ромките немаат познавање за позитивните страни од пријавувањето како активни барателки на работа. Исто така, повеќето не умеат сами да се регистрираат во Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија, како би се стекнале со правото да ги искористат можностите и мерките за помош при вработување. Затоа, потребно е спроведување на повеќе различни активности за информирање за што повеќе невработени Ромки да се запознаат со целиот систем на поддршка, почнувајќи од тоа - што значи да се биде активна барателка на работа.

Систем на поддршка

1 **Агенција за вработување на Република Северна Македонија (АВРСМ)** е клучна институција во преминот на Ромките од долгорочно невработени до економски активни граѓанки и нивно вклучување на пазарот на трудот. Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2019 година на АВРСМ утврдува програми, мерки и услуги за вработување кои ќе обезбедат создавање нови работни места, поддршка за креирање нови работни места и зголемување на вработливоста на невработените лица, посебно на младите и корисниците на право на парична помош од социјална заштита (односно гарантирана минимална помош). За да си обезбедат право на пристап до оваа поддршка, односно мерките и услугите за помош при вработување, услов е Ромките да се регистрираат во Агенцијата како невработени лица и активни барателки на работа. Понатаму, според Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот, Ромките можат да:

- ▶ Ги искористат мерките и услугите предвидени во Програмата за активација на невработени Ром(к)и, односно да добијат ментори од локалните заедници, чија улога е да ги мотивираат и редовно да ги информираат за можностите за вработувања или подобрување на професионалните капацитети. Менторите преку индивидуален пристап за препознавање на знаењата, квалификациите и вештините со кои располагаат Ромките, ќе ги упатат кон соодветните програми од Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот.

- ▶ Побараат помош при барање работа. Оваа услуга опфаќа профилирање и подготовка на Индивидуален план за вработување, советување за вработување, обезбедување информации за состојбите и барањата на пазарот на трудот, односно слободните работни места, како и информации за активните програми и мерки за вработување и услугите што ги обезбедува АВРСМ. Дополнително, центрите за вработување нудат помош на невработените лица за изработка на CV и мотивациско писмо, зајакнување на вештините за успешно претставување пред работодавачите на интервју за работа, преку информирање и советување, и вршат едукација за користење на онлајн услугите на АВРСМ преку веб порталот на АВРСМ, како и организирање информативни средби за млади и за други невработени лица итн.
- ▶ Се пријават за мотивациски обуки кои се организирани како едnodневни групни обуки во центрите за вработување, кои имаат за цел поголема информираност, како и мотивираност за вклучување во активните програми и мерки за вработување. Мотивирањето на невработените лица активно да бараат работа се реализира и преку индивидуален приод, доколку невработените лица искажат потреба од дополнителна поддршка и советување.
- ▶ Да побараат обуки за „подготовка за вработување и за работа“ ако се млади лица до 29 годишна возраст. Преку оваа услуга се спроведуваат повеќедневни обуки за млади невработени лица до 29 години според програмата „Подготовка за вработување и за работа“ која ги опфаќа следните модули: воведен модул, личен развој, вештини за барање работа, комуникациски вештини, соодветно однесување на работното место, тимска работа и лидерство, безбедност, права и обврски на работа и финансиски вештини. Истите се реализираат преку работилници со користење методи што им се блиски на младите лица и се ефикасни за едукација и усвојување нови вештини на интерактивен начин.
- ▶ Да ја искористат услугата за професионална ориентација и кариерно советување која опфаќа различни активности за информирање, групно и индивидуално кариерно советување. Невработените лица можат да бидат вклучени во повеќе активности во рамките на услугата, во согласност со нивните интереси и потреби. Професионалната ориентација и кариерното советување овозможува невработените лица да развијат вештини за барање работа и планирање и управување со сопствениот кариерен развој, помош при изборот на занимање, обука или вработување, како и дополнителна поддршка при процената на сопствените потенцијали за вработување и нивно усогласување со реалните потреби на пазарот на трудот.
- ▶ Да ја искористат услугата за советување и мотивација (СИМ) ако се кориснички на гарантирана минимална помош (социјално). Корисниците на гарантирана минимална помош ќе имаат право на услугата Советување и мотивација (СИМ) која се состои од интензивна психо-социјална поддршка на корисниците пред да се вклучат во активна мерка за вработување, како и менторска поддршка која е најинтензивна во периодот кога корисникот се вклучува во обука или друга активна мерка за вработување, а со намален интензитет откако корисникот ќе се вработи и интегрира на пазарот на труд. СИМ услугата е комплементарна на програмите и услугите за вработување, и овозможува советување, поддршка и мотивација, но и следење на корисникот на гарантирана минимална помош низ процесот на активација.

- 2 **Министерство за труд и социјална политика (МТСП)** како институција која спроведува тековен проект за утврдување потребни социјални услуги и општини кои би имале интерес да ги обезбедат за граѓаните. Тука Ромките можат да се вклучат како давателки на социјални услуги во своите општини.
- 3 **Центар за вработување на Град Скопје** кој нуди мерки за самовработување со тоа што поддржува креирање иницијативи за развој на претприемништвото и претприемачките вештини и поттикнување за почнување сопствен бизнис кај младите лица/Ром(к)и како начин за самовработување.
- 4 **Министерство за образование и наука (МОН)** како институција која ја спроведува Програмата за Ромски Образовни Медијатор(к)и каде Ромките можат дополнително работно да се ангажираат. Повеќе информации за оваа програма на: <http://www.mon.gov.mk/index.php/2014-07-23-14-03-24/vesti-i-nastani/2888-35-o-2019-2020>.
- 5 **Ромски Информативни Центри (РИЦ)** чија главна задача е да бидат во постојана комуникација со граѓан(к)ите и навремено да ги информираат, советуваат, упатуваат и да даваат поддршка на граѓан(к)ите со цел да ги остварат своите права и обврски (од областите на социјалната заштита, вработување, здравство, домување и образование, вадење на лични документи и друго).
- 6 **Социјални претпријатија** кои се докажани успешни модели за поголема вработливост и вработеност на Ромките. Во Скопје постојат следниве:

Име на социјално претпријатије

Раководено од

Нега Плус	Здруженија на граѓани ХЕРА
ХуманаС	Здруженија на граѓани Хуманост
Копче	Здруженија на граѓани Црвен крст на град Скопје
Нега Центар	Здруженија на граѓани Црвен крст на град Скопје
Handicrafts 4U	Здруженија на граѓани SOLEM
Мама Органа	Занаетчии
Umbrella - Кафе бар	ДООЕЛ
Лице в лице	Паблик
Една прави	Една може

Со мисија за унапредување на женското претприемништво, социјалните претпријатија мора да се препознаат, поддржат и промовираат како успешна приказна за економското јакнење и поттикнување рамноправно вклучување на пазарот на трудот на долгорочно невработените Ромки!

Тие се вистински партнер кој работи директно на нивна доедукација, преквалификација, достоинствено вработување и ресоцијализација во однос на работната етика и меки вештини.

7 Граѓанските организации се големи поддржувачи на маргинализираните заедници во нашето општество. На Ромките тие им даваат глас и се важни партнери во остварување на нивните потреби за подобра сегашност и иднина преку:

- ◆ користење бесплатни советодавни и информативни услуги за своите права и можности;
- ◆ вклучување во програми за бесплатна едукација и преквалификација;
- ◆ градење способности и искуство низ практикантска работа/волонтирање или работни ангажмани;
- ◆ добивање соодветен простор и прилика за поврзување во мрежи, групи, застапување, поддршка и солидарност.

КОРИСНИ ЛИНКОВИ ЗА ПОМОШ ПРИ ВРАБОТУВАЊЕ

Веб-страница на Агенцијата за вработување: av.gov.mk

Центар за вработување на град Скопје: **+389 2 31 38 434**,

Адреса: Васил Горгов 43, 1000 Скопје

Електронска пошта: info@av.gov.mk

ОПЕРАТИВЕН ПЛАН за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2019 година:

av.gov.mk/content/pdf/OP2019_web.pdf

Воведување во евиденција на невработени (регистрација):

av.gov.mk/voveduvanje-vo-evidencija.nspk

Преглед на огласи за вработување:

av.gov.mk/oglas2.nspk

najdirabota.com.mk

Граѓанските организации се отворени врати кон подобри животни можности. Твоето вложување во работното искуство денес, ќе значи поквалитетно вработување утре.

Активирај се и волонтирај!

www.hera.org.mk